

โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตาม แนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก*

กมลเดช โพธิ์กนิษฐ¹

(วันที่รับบทความ: 14 มีนาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ: 8 สิงหาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 9 สิงหาคม 2565)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research: AR) โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก และ 2. เพื่อจัดทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษา พบว่า 1. ความต้องการพัฒนาศักยภาพฯ ที่พบมากที่สุด คือ การขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยเพื่อการทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะให้ควรมีการจัดอบรม/ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน 2. หลังจากการจัดทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพฯ ผ่านโครงการฝึกอบรม และใช้แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียนแล้วพบว่า หลังการอบรม ระดับความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงขึ้นกว่าก่อนอบรม สะท้อนให้เห็นว่าโครงการฝึกอบรมฯ สามารถช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานได้ โดยส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจด้านวิทยากรที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาในการฝึกอบรม และใช้เวลาตามที่กำหนดไว้ได้อย่างเหมาะสม

งานวิจัยฉบับนี้ เสนอข้อมูลเพื่อประกอบการจัดทำแผนหรือนโยบายต่อกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ให้ควรมีการดำเนินการเชื่อมโยง หรือบูรณาการความร่วมมือทางวิชาการ และงบประมาณกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ซึ่งควรเป็นรูปแบบของโครงการฝึกอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงควรมีการทำวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรม เพื่อขับเคลื่อนแนวนโยบายให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี, คณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจากงบประมาณรายได้คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีงบประมาณ 2564

¹ อาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

The Personnel Potential Development of the Community Justice Center

Committee for Conflict Management in Peaceful Ways*

Kammalee Photikanit¹

(Received: March 14, 2022; Revised: August 8, 2022; Accepted: August 9, 2022)

Abstract

This action research project has two major objectives: 1. To study the needs to develop the potential of the community justice center committee for conflict management in peaceful ways and 2. To organize activities to develop the capacity for conflict resolution in peaceful ways.

From the research, it was found that 1. the needs are a lacking of knowledge and understanding of community justice mediation, as well as a lack of mediation skills to support the Community Justice Center's work. A community conflict resolution training/practice initiative program was proposed as a result of this. 2. After organizing activity to develop the potential of the community justice center committee through a training program and administering the pre and post-tests, the average scores of community justice center network committees were higher than before the training. Speakers that successfully explain their knowledge, link training subjects and properly completed on schedule received good evaluations from the majority of the trainees. It shows how the training initiative might benefit the community justice center committee's work by enhancement of the knowledge and mediation skills.

According to research, it was suggested that the Ministry of Justice and provincial justice offices should link or integrate academic collaboration and budgeting with the region's higher education institutions. A constant training program was also emphasized.

Keywords: Personnel potential development, Conflict management in peaceful ways, The community justice center committee.

---

* This research project was financial supported by Faculty of Social Sciences, Naresuan University

¹ Lecturer, Department of Sociology and Anthropology: Faculty of social Sciences, Naresuan University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันการแก้ปัญหาความขัดแย้งไม่ได้เป็นไปตามแนวคิดยุติธรรมกระแสหลักที่ว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมาย และการฟ้องร้องคดีต่อศาลดังเช่นในอดีตอีกต่อไป ผลจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามกระบวนการยุติธรรมหลักส่งผลให้เกิดภาวะ คดีล้นศาล คนล้นคุก ตลอดจนนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งที่ไม่สิ้นสุดด้วย (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550, 112) สภาวะการณ์เช่นนี้ส่งผลให้เกิดกระแสยุติธรรมกระแสทางเลือก ซึ่งเป็นฐานคิดที่ว่าด้วยแนวคิดเรื่อง “ยุติธรรมชุมชน” (Community justice) โดยเน้นการดำเนินการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี ผ่านการเจรจาไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือ ดูแล แก้ไขผู้กระทำความผิด และผู้ที่พลั้งพลาดให้มีโอกาสเป็นคนดีคืนสู่สังคม อันจะนำสังคมไปสู่ความสันติสมานฉันท์ในท้ายที่สุด (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2558)

รัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะสร้างความยุติธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงยุติธรรมได้ให้ความสำคัญในการนำความยุติธรรมไปสู่ประชาชนอย่างสะดวก รวดเร็ว และมีความเสมอภาค ดังนั้น กระแสยุติธรรมทางเลือกบนฐานแนวคิดเรื่อง “ยุติธรรมชุมชน” จึงได้รับการให้ความสำคัญ และได้รับการกำหนดไว้ในแผนงานด้านการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งรัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายให้จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยเน้นการสร้างศักยภาพให้กับคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้สามารถช่วยเหลือประชาชนได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนทุกชนชั้นสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้ง และเกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคมให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติได้โดยเร็ว (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2558)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น พบว่า การดำเนินงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ที่กระทรวงยุติธรรมเร่งรัดผลักดันให้เกิด “การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน” ขึ้นทั่วประเทศนั้น เป็นไปในลักษณะของการดำเนินนโยบายการพัฒนาแบบบนลงล่าง (Top-down approach) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในประเด็นของการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี ซึ่งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเหล่านี้ยังคงต้องการการพัฒนาศักยภาพเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายดังกล่าวในหลากหลายลักษณะ อาทิ นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน, ทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการทำงานระหว่างองค์กรภาครัฐในพื้นที่ และระหว่างเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วยกัน

เป็นต้น (อิสรารวณ สมิตี, 2551, บทคัดย่อ; อัครกร ไชยพงษ์ และคณะ, 2561, 206; พัทธราภรณ์ หลักทอง, 2560, 55; ศิริินภา ทรัพย์ไธ้, 2559, 83-85)

จังหวัดพิษณุโลก ถือเป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งได้ดำเนินการตามแนวนโยบายเรื่อง “ยุติธรรมชุมชน” ดังกล่าวอย่างเป็นทางการ โดยในปี พ.ศ. 2562 พบว่า ได้มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนแล้วทั้งสิ้นจำนวน 102 ศูนย์ ครอบคลุมทุกตำบลของจังหวัดพิษณุโลก แต่กระนั้นก็ตาม ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่าการปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดพิษณุโลกซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่โดยตรงในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในชุมชนนั้นยังพบข้อจำกัด และยังมีความต้องการในการเพิ่มทักษะในการปฏิบัติงานตามแนวทางสันติวิธี เพื่อสนับสนุนแนวนโยบายดังกล่าวดังเช่นที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่กล่าวในข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจัดทำเป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามแนวทางสันติวิธี และเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ผ่านการเปิดโอกาสและเปิดช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ รวมถึงยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวนโยบายยุติธรรมชุมชนของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อจัดทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการต้นของความยุติธรรม ถือเป็นชุดของปรัชญา ความคิดหรือความเชื่อที่ส่งผลต่อการปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นกลวิธีที่สำคัญในการสร้างความสมัคคีสามัคคีระหว่างเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำผิดใน 2 ลักษณะสำคัญ ดังนี้ 1) กระบวนการต้นแบบแก้แค้นทดแทน (Retributive justice) ส่วนใหญ่ดำเนินการผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งพิจารณาว่าเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นก็ต้องหาคำตอบว่าทำผิดกฎหมายข้อใด ใครเป็นคนทำผิดกฎหมาย และจะลงโทษคนกระทำผิดอย่างไร และการลงโทษก็ถือเป็นการทำให้เกิดความทุกข์หรือความเจ็บปวด และ 2) กระบวนการต้นแบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) แตกต่างจากกระบวนการต้นแบบ

แก้แค้นทดแทน โดยมุ่งพิจารณาว่าอาชญากรรม คือความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคล ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้แก่เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่เกิดขึ้น ผ่านการเปิดพื้นที่ และเปิดโอกาสในการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน รวมทั้งได้แสดงความสำนึกผิดอันเป็นการเยียวยาประสานรอยร้าวทางอารมณ์ที่บาดหมางโกรธเคืองกันเข้าด้วยกันอีกครั้ง โดยมีผู้แทนชุมชนเข้าร่วมเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยและบูรณาการ และเรียนรู้ที่จะป้องกันตนเองและสังคมจากอาชญากรรม ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวดำเนินการโดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุกหรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจหมายถึงความรวมถึง การเจรจา (Mediation) การไกล่เกลี่ย (Conciliation) และการประชุมกลุ่มเพื่อระงับข้อพิพาท (Conferencing and Sentencing Circles) เป็นต้น ทั้งนี้ ฮาวเวิร์ด เซอร์ (Howard Zehr, 1985) นักวิชาการผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ชาวอเมริกัน ได้เสนอแนวคิดในเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหนังสือ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Retributive Justice, Restorative Justice) และเรื่องเปลี่ยนมุมมอง : มุมมองใหม่ในเรื่องอาชญากรรมและความเป็นธรรม (Changing Lenses : a New Focus for Crime and Justice) โดยเนื้อหาหลักของแนวคิดกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Zehr, 1985, 4-12; สุวิษ ปลูกติกร, 2555, 4-12; ณรงค์ ไชหาญ และคณะ, 2552, 23)

ในฐานะที่เป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรม และเป็นหลักการที่ตรงกันข้ามกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เน้นถึงประโยชน์ที่ผู้เสียหายจะได้รับ และให้โอกาสผู้กระทำผิดที่จะแสดงความรับผิดชอบด้วยการทำความดีชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย โดยเชื่อว่าการนี้จะกระตุ้นจิตสำนึกของผู้กระทำผิดยิ่งกว่า การรับโทษจากศาล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะเป็นเรื่องของการประนอมข้อพิพาทการชดเชย และการให้อภัย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การนำคนผิดมาลงโทษเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นการเยียวยาความสัมพันธ์ และความรู้สึกหวาดกลัวกัน โดยชุมชนเข้าร่วมทำหน้าที่ในการเป็นคนกลางในกระบวนการประนอมข้อพิพาท, การชดเชย และการให้อภัยจากข้อพิพาท และการกระทำผิดที่เกิดขึ้นด้วย

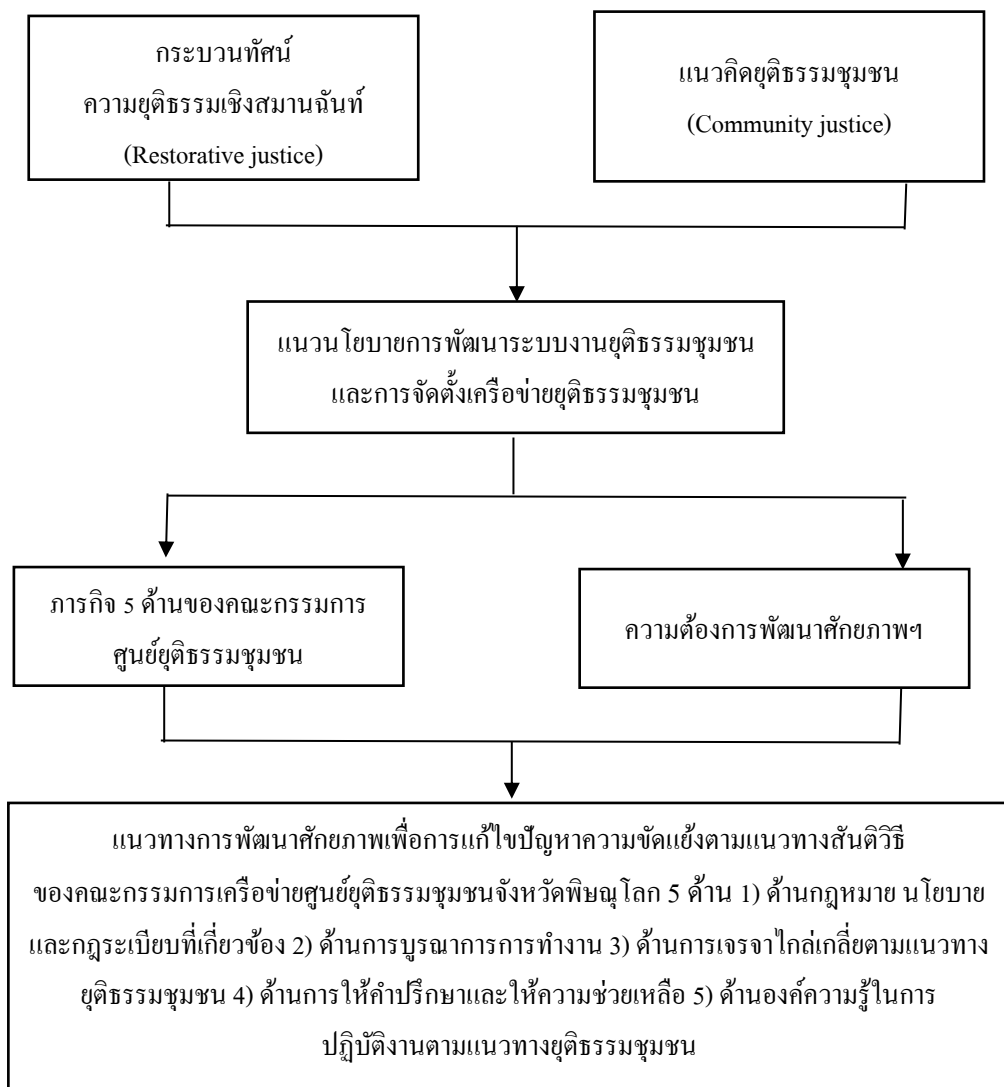
จากฐานคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) นำมาสู่ “กระบวนการที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน” (Community Participation Paradigm) ในรูปแบบ “ยุติธรรมชุมชน” (Community Justice) โดยให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้นในลักษณะของหุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership) โดยการนำทุนทางสังคมที่ดีงามและศักยภาพของชุมชนมาใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชนด้วยการเสริมพลัง (Empowerment) และสร้าง

ภูมิคุ้มกันจากปัญหาอาชญากรรม การเยียวยา และการจัดการความขัดแย้งทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมมากขึ้น รวมถึงเป็นการเสริมประสิทธิภาพ และลดภาระของกระบวนการยุติธรรมหลัก ตลอดจนยังช่วยสร้างสำนึกความเป็นชุมชน และรักษายาขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อีกทางหนึ่งด้วย (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550)

ประเทศไทยรับเอาแนวความคิดเรื่องยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ไปใช้ครั้งแรกตามฐานคิดในการดำเนินแผนนโยบายการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยกระทรวงยุติธรรมผ่านการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในช่วง พ.ศ. 2548 ปีระชาที่สำคัษประการหนึ่งของนโยบายดังกล่าวนี้มีจุดหมายให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในลักษณะหุ้นส่วนภายใต้ยุทธศาสตร์ “ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาธิปไตยมีส่วนร่วม” (Justice for all, all for Justice) โดยมุ่งหวังให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่จัดตั้งขึ้นให้ทำหน้าที่เป็นฟัองเฟืองในการเชื่อมต่อการทำงานระหว่างภาครัฐกับประชาชนในรูปแบบของ “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จัดวางระบบฐานข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกลไกในชุมชนกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและกระทรวงยุติธรรม ตลอดจนช่วยติดตามและรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในแต่ละพื้นที่เพื่อการทำงานร่วมกัน (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2550, 289-291)

ปัจจุบัน แผนนโยบายการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้รับการพัฒนา และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้มีนโยบายที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน ผ่านการพัฒนาเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนด้วยเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ระดับชุมชน หมู่บ้าน และจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อให้ความยุติธรรมกับประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนทุกระดับอย่างทั่วถึงในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การให้คำปรึกษากฎหมาย การรับเรื่องร้องเรียนเรื่องราวร้องทุกข์ การส่งเสริมสิทธิผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญาการติดตามคำตอบแทนผู้เสียหายหรือค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และขอข้อมูลคุ้มครองพยานในคดีอาญาได้อย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ในจังหวัด ซึ่งนับจนถึงปัจจุบัน (ปีงบประมาณ 2561) มีการตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนแล้วทั้งสิ้น 4,124 แห่งทั่วประเทศ โดยกำหนดภารกิจที่สำคัญ 5 ด้านสำหรับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย 1) การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชน (Crime Control & Prevention) ด้วยการยับยั้งหรือชะลอสถานการณ์มิให้เกิดความขัดแย้ง ข้อพิพาท หรือการกระทำผิด ทางอาญาโดยการเฝ้าระวังป้องกัน การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เช่น ระเบียบ กฎหมายที่ประชาชนควรรู้ เป็นต้น 2) การรับเรื่องราวร้องทุกข์ แจ้งเบาะแสการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของผู้ด้อยโอกาส (เด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการ) แล้วส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปและติดตามผลการดำเนินงานและแจ้งให้ผู้รับบริการรับทราบเป็นระยะ 3) การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท (Conflict

Management) ตามหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือหลักสันติวัฒนธรรม 4) การเยียวยาเสริมพลัง แก่เหยื่อ อาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน (Community & Empowerment) ด้วยการให้ความเข้าใจกำลังใจ ช่วยเหลือสนับสนุน ให้เหยื่ออาชญากรรมและชุมชนนั้นมีความรู้สึกที่ดีและใช้ชีวิตเป็นปกติต่อไปรวมทั้ง การให้ ความรู้หรือคำแนะนำในการยื่นขอรับความช่วยเหลือจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง และ 5) การรับผู้ พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน (Reintegration) เพื่อให้บุคคล นั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ใน ชุมชนสังคมได้เป็นปกติและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2562)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเข้มแข็ง (Restorative justice) ในรูปแบบ “ยุติธรรมชุมชน” (Community justice) บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) ได้ส่งอิทธิพลอย่างมากต่อนโยบายด้านการอำนวยความยุติธรรมสู่สังคมของรัฐบาลไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่รับเอากระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านแผนนโยบายการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ครอบคลุมทุกตำบลทั่วประเทศ โดยกำหนดให้ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการทำงานในระดับพื้นที่ ผ่านภารกิจ 5 ด้านของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลักดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาและเติมเต็มองค์ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงนำมาสู่กรอบแนวคิดการวิจัยที่ว่าด้วยแนวทางการพัฒนาศักยภาพเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ตามภารกิจ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านกฎหมาย นโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านการบูรณาการการทำงาน 3) ด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยตามแนวทางยุติธรรมชุมชน 4) ด้านการให้คำปรึกษา และให้ความช่วยเหลือ 5) ด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานตามแนวทางยุติธรรมชุมชน ดังแสดงในกรอบแนวคิดการวิจัย ตามภาพที่ 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research: AR) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก: การศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพ

1) **แนวทางการดำเนินงาน:** ดำเนินการในลักษณะของโครงการศึกษานำร่อง (Pilot study) ผ่านการวิจัยเชิงสำรวจ (Exploratory research) โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีคณะกรรมการทั้งสิ้น 1,817 คน

2) **กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย:** คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดพิษณุโลกซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 317 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5%

3) **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย:** ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล เป็นแบบ Check list 6 ข้อ, ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาศักยภาพ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 25 ข้อ และตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะ

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนตามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ดังนี้

ระดับคะแนน

ความหมาย

ระดับ 5	ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 การตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด
ระดับ 4	ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 การตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์ มาก
ระดับ 3	ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 การตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง
ระดับ 2	ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 การตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์ น้อย
ระดับ 1	ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 การตัดสินใจอยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยขอความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ รวมจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) จากแบบสอบถาม จำนวน 25 ข้อ จากนั้น ผู้วิจัยได้นำคำถามดังกล่าวมาประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามได้ และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนฯ จำนวน 30 ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1990, 202-204) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.98

4) การวิเคราะห์ข้อมูล: ใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกี่ยวกับความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก

ระยะที่สอง: กิจกรรมอบรมเพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาศักยภาพฯ

1) แนวทางการดำเนินงาน: โดยจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพฯ บนพื้นฐานข้อมูลความต้องการจากระยะแรก โดยกำหนดระยะเวลาจำนวน 2 วัน

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย: คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะแรก จำนวน 30 คน ตามเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) ที่กำหนดว่าผู้เข้าร่วมในระยะที่ 2 นั้นมีคุณสมบัติเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะแรก คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบง่ายที่สนใจ ร่วมกับการคัดเลือกโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดพิษณุโลก

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: ใช้แบบทดสอบก่อนเรียน/ หลังเรียน (Pre-test / Post-test) ร่วมกับแบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมฯ

4) การวิเคราะห์ข้อมูล: ใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เกี่ยวกับการจัดทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก

สรุปผลการวิจัย

แบ่งออกเป็น 2 ระยะจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ระยะแรก: ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาคาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก โดยพิจารณาจากองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านหลักของการดำเนินงานของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดพิษณุโลกตามแนวทางสันติวิธี ประกอบด้วย ด้านกฎหมาย นโยบาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง, ด้านการบูรณาการการทำงาน, ด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยตามแนวทางยุติธรรมชุมชน, ด้านการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ และด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานตามแนวทางยุติธรรมชุมชน พบว่า องค์ประกอบของการดำเนินงานฯ ด้านที่มีความต้องการพัฒนาศักยภาพมากที่สุด คือ ด้านที่เกี่ยวข้องกับความต้องการองค์ความรู้ และการพัฒนาการเจรจาไกล่เกลี่ยตามแนวทางยุติธรรมชุมชน ($\bar{X} = 4.91$) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยตามแนวทางยุติธรรมชุมชน และทักษะในการไกล่เกลี่ยเพื่อสนับสนุนการทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน รองลงมา คือ ความต้องการพัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานตามแนวทางยุติธรรมชุมชน ($\bar{X} = 4.83$) ซึ่งเน้นไปที่องค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย กฎระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องที่ต้องมีความทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ และลำดับถัดมา คือ ความต้องการองค์ความรู้ในด้านกฎหมาย นโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 4.00$) ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องที่ปรับให้เป็นปัจจุบัน เพื่อขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ชัดเจน นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะให้ควรมีการจัดอบรม/ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาคาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลกในลำดับต่อไป

ตารางที่ 1 เสนอสรุปภาพรวมของความต้องการในการพัฒนาศักยภาพฯ พิจารณาดังรายด้าน

ที่	ด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านกฎหมาย นโยบาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง	4.00	.50	มาก
2	ด้านการบูรณาการการทำงาน	3.97	.59	มาก
3	ด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยตามแนวทางยุติธรรมชุมชน	4.91	.23	มากที่สุด
4	ด้านการให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ	3.34	.43	ปานกลาง
5	ด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานตามแนวทางยุติธรรมชุมชน	4.83	.28	มากที่สุด
	รวม	4.21	.41	มากที่สุด

2. ระยะที่สอง: ผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก

2.1 การวัดผลคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลก่อนอบรมและหลังอบรม (Pre-test / Post-test) จากแบบทดสอบชุดเดียวกัน จำนวน 15 ข้อ จากผลการทดสอบ พบว่า หลังการอบรมของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนสูงขึ้นกว่าก่อนอบรม โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนอบรมอยู่ที่ $\bar{X} = 5.5$ (S.D. = 0.8) และค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังเข้าอบรมอยู่ที่ $\bar{X} = 14$ (S.D. = 0.7) แสดงว่าการอบรมตามโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลกสามารถช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการนำไปพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ 2 แสดงผลคะแนนก่อนอบรมและหลังอบรมโดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียน/ หลังเรียน

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.
ก่อนอบรม	30	5.5	0.8
หลังอบรม	30	14	0.7

2.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ในฐานะผู้เข้ารับการอบรมในโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) ทั้งในส่วนของความพึงพอใจด้านวิทยากรที่สามารถถ่ายทอดและเชื่อมโยงความรู้กับเนื้อหาในการบรรยายได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้

2.3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ และหัวข้อที่อยากให้ดำเนินการครั้งต่อไป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เสนอแนะให้ควรมีการจัดอบรมในลักษณะนี้อีก/ บ่อย ๆ/ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง 6 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 54.55 รองลงมา คือ ควรเพิ่มเวลาในการจัดอบรมให้มากกว่านี้ 2 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 18.18 และควรมีการจัดโต๊ะอบรมแบบห้องเรียนที่สามารถนั่งจดบันทึกได้, ควรมีการอบรมเครือข่ายฯ ให้ครอบคลุมในทุกตำบลของจังหวัดพิษณุโลก และควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์การใกล้เคียงภาคประชาชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ และเข้าถึง มากกว่าการไปศาลเพียงอย่างเดียว อย่างละ 1 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 9.09 สำหรับหัวข้อที่อยากให้ดำเนินการครั้งต่อไป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยากให้มีการจัดอบรมในหัวข้อหลักการไกล่เกลี่ย/ ทักษะการไกล่เกลี่ยและการฝึกปฏิบัติการไกล่เกลี่ย/ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยระหว่างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน 5 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 62.50

รองลงมา คือ หัวข้อการเขียนโครงการ 2 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 25.00 และหัวข้อการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ 1 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 12.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงความถี่ข้อเสนอแนะอื่น ๆ และหัวข้อที่อยากให้ดำเนินการครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ และความต้องการ	ความถี่	ร้อยละ
ข้อเสนอแนะ		
ควรมีการจัดอบรมในลักษณะนี้อีก/ บ่อย ๆ/ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	6	54.55
ควรเพิ่มเวลาในการจัดอบรมให้มากกว่านี้	2	18.18
ควรมีการจัดโต๊ะอบรมแบบห้องเรียนที่สามารถนั่งจดบันทึกได้	1	9.09
ควรมีการอบรมเครือข่ายฯ ให้ครอบคลุมในทุกตำบลของจังหวัดพิษณุโลก	1	9.09
ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์การใกล้เคียงภาคประชาชนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ และเข้าถึง มากกว่าการไปศาลเพียงอย่างเดียว	1	9.09
รวม	12	100
หัวข้อที่อยากให้ดำเนินการครั้งต่อไป		
หลักการใกล้เคียง/ ทักษะการ ใกล้เคียงและการฝึกปฏิบัติ การใกล้เคียง/ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการใกล้เคียงระหว่างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน/	5	62.50
การเขียนโครงการ	2	25.00
การสร้างความปรองดองและสมานฉันท์	1	12.50
รวม	8	100

อภิปรายผลการวิจัย

ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เกี่ยวกับความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเห็นได้จากผลการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการการพัฒนาศักยภาพฯ ที่พบมากที่สุดจากการศึกษาในครั้งนี้ ทั้งในรูปขององค์ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องตามแนวทางยุติธรรมชุมชน อาทิ องค์ความรู้และทักษะด้านการเจรจาใกล้เคียงเพื่อสนับสนุนการทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย กฎระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับแนวทางยุติธรรมชุมชน

ซึ่งควรต้องทบทวนทบทวนสมัย และเป็นปัจจุบัน เป็นต้น สอดคล้องกับงานของวรพล พิณิจ (2560) ที่กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่เอื้อ และสนับสนุนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือ การขาดความรู้ด้านกฎหมายและวิธีการ โกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน รวมถึงการรู้ความเข้าใจในบทบาทภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน ซึ่งการเติมเต็ม ช่องว่างทางความรู้ในประเด็นดังกล่าวจะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีตามแนวนโยบายของกระทรวงยุติธรรมได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ รวมถึงงานของอมรเทพ ไหมมา (2563) ที่แสดงให้เห็นถึงความ ต้องการที่สำคัญต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ที่เสนอว่า คณะกรรมการศูนย์ฯ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และส่วนใหญ่ไม่ได้รับการส่งเสริมในการสร้าง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับแนวทางในการเพิ่ม ประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้น เสนอว่า ควรมีการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่ เหมาะสมให้แก่คณะกรรมการศูนย์ฯ เช่น การสนับสนุนให้ให้เจ้าหน้าที่ คณะกรรมการศูนย์ฯ ได้อบรม เพิ่มความรู้และได้รับการส่งเสริมให้ยุติธรรมจังหวัดเข้ามานิเทศหรือให้ความรู้แก่คณะกรรมการศูนย์ ยุติธรรมชุมชนให้ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานของธนยศ ยันตะนะ และคณะ (2561) ที่เสนอว่า คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน และยังขาดทักษะการ ทำงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ฉะนั้น การผลักดันให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถทำหน้าที่เป็น กลไกในการทำหน้าที่ในการจัดการข้อพิพาทในชุมชนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการสร้างความรู้เพื่อ เพิ่มทักษะในการทำงาน อาทิเช่น ทักษะเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ย การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี การ เจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ยแบบสันติวิธี เป็นต้น

ในประเด็นของวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการฯ ที่ว่าด้วยการ อบรมสร้างองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานตามแนวทางยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นการนำผลจากผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่สะท้อนให้เห็นความต้องการในการพัฒนาศักยภาพ ผ่านข้อเสนอแนะที่เห็นควร ให้มีการจัดอบรม/ ฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการฯ เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ และการฝึก ปฏิบัติงานในหัวข้อรายวิชาที่เกี่ยวข้องตามแนวทางยุติธรรมชุมชน ทั้งในส่วนขององค์ความรู้และทักษะ ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนและการปรับความรู้ความเข้าใจ (Update) เกี่ยวกับกฎหมาย และ แนวปฏิบัติให้ทันสมัยและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เช่น หัวข้อการพัฒนาทักษะในการไกล่เกลี่ยเพื่อสนับสนุน การทำงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 เป็นต้น สอดคล้องกับงานของชฎานันท์ ส้อมฉินพรัตน์ (2553) ที่เสนอว่า กระบวนการไกล่ เกลี่ยระงับข้อพิพาทในระดับชุมชนของประเทศไทยในปัจจุบันยังมีข้อด้อยหลายประการ โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่ง การขาดองค์ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ย แบบแผนและวิธีการในการไกล่เกลี่ย รวมถึงผลของการไกล่เกลี่ย และผลบังคับของข้อตกลง ทั้งนี้ ควรมีการเสริมสร้างทักษะและความรู้เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ย ระบุข้อพิพาททางอาญาในระดับชุมชนกับคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้มีความสอดคล้องตามแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และยุติธรรมชุมชน อันจะสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของนักนิติศาสตร์ (2558) ที่เสนอแนะว่า ควรมีการสนับสนุนองค์ความรู้ในการไกล่เกลี่ย รวมถึงเร่งรัดการจัดโครงการฝึกอบรมเพิ่มศักยภาพของเจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะในการไกล่เกลี่ยนั้นมีส่วนสำคัญในการดำเนินงานด้านการไกล่เกลี่ยของเจ้าหน้าที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพราะการเสริมแรงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น จะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น สรุปได้ว่า การนำกระบวนการคืนสังคมยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ในรูปแบบ “ยุติธรรมชุมชน” (Community justice) ลงสู่การปฏิบัติผ่านแนวนโยบายด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมสู่สังคมของรัฐบาลไทยนั้น ที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่ดำเนินไปในลักษณะของการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำนวนมาก และมีการจัดโครงการฝึกอบรมโดยกระทรวงยุติธรรมอยู่เป็นระยะ แต่อย่างไรก็ตาม สภาพความต้องการในแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชนนั้นย่อมมีความแตกต่างหลากหลายไปตามบริบทของสภาพชุมชนนั้น ๆ ดังนั้น ในการออกแบบโครงการฝึกอบรมฯ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพความต้องการในการปฏิบัติงานของบุคลากรกลุ่มนั้น ๆ อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่ความคุ้มค่าของการฝึกอบรมที่ตรงตามสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของทั้งตัวบุคลากร และองค์กร ตลอดจนรวมถึงยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวนโยบายของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนหรือนโยบาย:

1.1 กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ควรเชื่อมโยง บูรณาการความร่วมมือทางวิชาการ และงบประมาณกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ซึ่งควรเป็นรูปแบบของโครงการฝึกอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 ควรมีการจัดโครงการฝึกอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยง

งบประมาณจากกองทุนยุติธรรม และเชื่อมโยงองค์ความรู้ และความร่วมมือทางวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ยุติธรรม เพื่อขับเคลื่อนแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และส่งผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2558). *ร่างแผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ.2559-2562) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2564, จาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_6/information_center/information_center_2560/section_9_3/Annual_Plan_4_year59_62.pdf
- กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (2558). *คู่มือประกอบการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชยูนันทน์ ล้อมฉินพรัตน์. (2553). *ยุติธรรมชุมชน: ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งทางอาญา ด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ในระดับชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2552). *กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ณัฐนิชา ขวนประเสริฐ. (2558). *ปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการใกล้เคียงระดับข้อพิพาท กรณีศึกษา เจ้าหน้าที่ใกล้เคียงของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธนศ ยันตะนะ, นวรัตน์ วงศ์ประสิทธิ์, ศิริวัฒน์ จิระเดชประไพ, และปกรณ์ มณีปกรณ์. (2561). รูปแบบการบริหารเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 5(2). 69-76.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย. (2550). *ข้อเสนอต่อการดำเนินโครงการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนระดับจังหวัดในยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

- พัชรภรณ์ หลักทอง. (2560). *สภาพปัญหาและแนวทางจัดการความขัดแย้งในชุมชนของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- วรพล พินิจ. (2560). บทบาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกับการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคม. *วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 6(2), 41-63.
- ศรินภา ทรัพย์ไธ. (2559). *ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการจัดการความขัดแย้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนบ้านน้ำทวน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2562). รายงานสรุปผลจำนวนการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 จาก <https://data.go.th/DatasetDetail.aspx?id=ab5c65aa-59f2-45b6-bd1d-fb01e86372e3&AspxAutoDetectCookieSupport=1>
- สุวิษ ปนุดติกร. (2555). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการดำเนินคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว*, หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 10, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- อมรเทพ ไหมมา. (2563). *แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรังสิต, กรุงเทพฯ.
- อริศราวรรณ สมิตี. (2551). *บทบาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสันติวิธี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- อัครกร ไชยพงษ์ และคณะ. (2561). *แนวทางการพัฒนายุติธรรมชุมชนของตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น*. *สุทธิปริทัศน์*, 32(103), 203-216.
- Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harper & Row.
- Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970) Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Zehr, H. (1985). *Retributive Justice, Restorative Justice: New Perspectives on Crime and Justice*. Retrieved October 25, 2021, from https://www.academia.edu/1299660/Retributive_justice_restorative_justice_New_perspectives_in_crime_and_justice

*****